
FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE IN FUTURE ECONOMISTS – PEDAGOGUES

Diana Izvorska, Ph.D

Technical University of Gabrovo - Gabrovo, Bulgaria, dizvorska@gmail.com

Abstract: The topic problem concerning the university didactics for development of professional competence of students in the process of modernization of higher education is analyzed in the present paper. Special focus is given to the development of **communication competences (CC)** of future economists-pedagogues as key components of their **professional competence (PC)**. The communication competence of economists-pedagogues is viewed as mastering of pedagogical techniques for training and educating of school students, a bulk of facilities provided to the specialist to perform the required activities included in his/her qualifications. These activities are performed in the process of acquiring knowledge related to the production environment and conditions, speech and creative thinking skills in real everyday situations. The communication competences of economists-pedagogues are presented in the paper. Special attention is given to the nature of the four components of PC and CC which have one and the same name and are identical in number: **motivational, cognitive, action** and **reflexive** but different in content. The levels of development of professional training of students economists-pedagogues are described as follows: high, medium and low. These levels are fully explained and described in the present paper and the practical significance of the study is made clear.

Key words: communication competence, professional competence, components of CC and PC, economists-pedagogues, levels of professional training.

ФОРМИРАНЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНА КОМПЕТЕНТНОСТ НА БЪДЕЩИТЕ ИКОНОМИСТИ-ПЕДАГОЗИ

доц. д-р Диана Изворска

Технически университет - Габрово, България, dizvorska@gmail.com

Резиме: Анализирани са актуалният за университетската дидактика проблем за формирането на професионалната компетентност на студентите в процеса на модернизация на висшето образование. Специално внимание е отделено на формирането на **комуникативната и педагогическата компетентности** на бъдещите икономисти-педагози, като съществени компоненти на тяхната **професионална компетентност (ПК и КК)**. Комуникативната компетентност на икономистите-педагози се разглежда като владеене на педагогически технологии за обучението и възпитанието на учениците, кръг от правомощия, предоставени на конкретния специалист за изпълнение на предвидените в квалификационната характеристика видове професионални дейности, изпълнението на които се извършва в процеса на усвояване на знания, адекватни на производствените условия, осъзнати умения, моторни и творчески навици, обединени в реална ситуация. Представени са комуникативните компетенции на икономистите-педагози. Специално място е отделено на същността на четирите компоненти на ПК и КК, които са еднакви по брой и наименование: мотивационен, когнитивен, дейностен и рефлексивен, но с различно съдържание. Отделени са нивата за развитие на професионалната подготовка на студентите икономисти-педагози: високо, средно и ниско. Направена е характеристика на тези нива и е показана практическата значимост на изследването.

Ключови думи: комуникативна компетентност, педагогическата компетентност, професионална компетентност, компоненти на ПК и КК.

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Икономическите промени на обществото и пазарът на труда диктуват необходимостта от модернизация на системата на висшето образование чрез засилване на професионалния ѝ компонент. Това в пълна сила се отнася и за висшето икономическо и бизнес образование. Съвременното професионално образование трябва да бъде насочено към развитие на потенциалните способности на студентите за формиране на правилно мислене, съответстващо на неговата практическа дейност. Висшето професионално образование е

ориентирано към разработването на нов модел на личността на бъдещия специалист-професионалист. Този модел е основан на нови изисквания към подготовката, които включват общокултурни и професионални компетенции. Те представляват сложно организирана структура, предполагаща интеграция в европейското образователно пространство, компетентностен подход в обновяването на съдържанието на професионално развиващото се образование, условия за реализация и постигане на интегриран резултат, изразен във вида на компетенции, формиращи професионална компетентност. Съвременното висше образование се свежда не само до подготовка на тесни специалисти за конкретна предметна област и сфера на дейност, но и до развитие на личността на всеки студент, до повишаване на неговата професионална компетентност. Това налага да се преразгледат подходите към обучението. То вече се разглежда като процес на създаване на знания в резултат на използване и прилагане на изследователски методи, а не само като резултат на предаване и приемане на знания и умения. Сега знанията се характеризират със своята актуалност и съвременност, затова обучаемите ги усвояват не защото го изискват учебните програми и планове, не защото трябва да се знае по принцип, а защото тези знания ще позволят да се решават реални задачи в реални условия в определена сфера на работа. По този начин обучението променя своя характер – от обучение за цял живот се променя в обучение през целия живот.

2. ИЗЛОЖЕНИЕ

Основната задача, свързана с подготовката на икономиста-педагог, е сложна, на първо място за това, че икономическите и управленските знания много бързо остаряват, а от друга страна се променят и педагогическите условия и методи на обучение. Процеса на подготовка на бъдещите икономисти-педагози е необходимо да се ориентира в обезпечаване на цялост и премственост в преподаването на общопрофесионалните и специални учебни дисциплини от икономическия и управленския цикъл, които съставляват ядрото на професионалната подготовка на бъдещия икономист-педагог. Целта на подготовката се състои във формиране на способности в студента самостоятелно да преобразува нова информация и да я анализира.

Професионалната насоченост на образованието и формирането на икономически знания в България започва още от 5 клас с въвеждането на учебни предмети като; „Домашна техника и икономика” и „География и икономика”, които се изучават и в 6 и 7 клас. Това налага наличието на добре подготвени педагози с икономическо и бизнес образование, притежаващи необходимите знания, умения и компетенции.

Настоящата работа представя едно изследване, което има за цел да покаже някои от аспектите на формиране и развитие на професионалната компетентност на икономистите-педагози. Това са въпроси, които са все още малко разработени в областта на университетската дидактика.

Професионалната компетентност като приоритетна характеристика на специалиста се оказва и във фокуса на педагогиката през последните десетилетия. Разработки, свързани с теоретичната и методологичната основа на обучението на бъдещите учители, като компетентни професионалисти са работите на И.В. Араиовской, В.В. Арнаутова, И.М. Бoryтко, Е.В. Бондаревской, В.И. Данилъчука, В.В. Зайцева, И.А. Колесниковой, В.М. Монахова, А.М. Саранова, Н.К. Сергеева, В.В. Серикова, В.Т. Фоменко, Е.Н. Шиянова, И.С. Якиманской и др. Анализ на изследванията, посветени на професионалната компетентност на учителя, показват, че те са насочени към развитие и формиране на неговата педагогическа насоченост (А.А. Орлов, С.Т. Каргин, И.Я. Фастовец и др.); развитие на професионалните и личностни качества (Е.П. Белозерцев, И.А. Колесникова, А.Е. Кондратенков, Н.В. Кузьмина, Н.Д. Левитов, И.Я. Лернер, М.Н. Скаткин, В.А. Слостенин и др.); определяне на източника и същността на педагогическото творчество (В.И. Андреев, В.И. Загвязинский, Ю.Н. Кулюткин, М.М. Поташник и др.); анализ на психологическата основа на професионалната дейност (Л.С. Виготский, А.Н. Леонтьев, А.М. Матюшкин, С.Л. Рубинщайн, Д.Б. Эльконин и др.).

Редица дисертационни изследвания са посветени на изучаването на професионалната компетентност на педагога. Е.В. Попова анализира същността на психолого-педагогическата компетентност на учителя и я определя чрез съвкупност от професионални качества на педагога, явяващи се основа за повишаване на педагогическата култура. До сега няма изследвания посветени на процеса на формиране на професионална компетентност у студента, бъдещ педагог по време на педагогическата практика. Не е разработен модел на процеса на формиране на професионална компетентност. При един задълбочен анализ на педагогическата практика на студентите се виждат редица противоречия. Тези противоречия са между:

- потребностите на обществото от професионално компетентни специалисти в областта на образованието и съществуващата в университетското образование система за обучение на бъдещите педагози, при която акцента се поставя на предмета, който ще преподава бъдещият учител ;
- традиционната система на преподаване на психология, педагогика и методика на преподаване на предмета са в изолация един от друг, а обективната тенденция е към интеграция на тези науки;
- необходимостта от разработване на професионална компетентност на бъдещите учители в педагогическата практика и липсата на цялостно теоретично и експериментално изследване на процеса.

Професионалната компетентност на специалиста в обобщен вид е съвкупност от способности, качества и свойства на личността, а също знания и опит, необходими за успешна професионална дейност в една или в друга сфера[2].

Ние считаме, в състав на ПК е необходимо да се отделят следните компоненти: мотивационен, когнитивен, дейностен и рефлексивен.

интереси, насочени към професионална подготовка. Този компонент носи в себе си потребността на бъдещия специалист за творчество, неговата готовност самостоятелно да поставя цели за професионално-изследователска и творческа дейност и да ги постига, волеви стремеж за постигане на тези цели, а също така потребност и желание за усъвършенстване на своя професионален опит.

Когнитивният компонент определя наличието на теоретически и практически знания, формирани в процеса на професионално образование и самообразование, осигурява възможност на студента свободно да се ориентира в глобалното информационно пространство и да използва ИКТ. Този компонент позволява да се удовлетворят и и развият потребности, интереси, ценностна ориентация и личностни качества на бъдещия специалист с висше икономическо образование.

Дейностният компонент съдържа комплекс от действия за саморегулация и умения за вземане на решения, елементи на професионално творчество, комуникативна компетентност и адекватна самооценка. Този компонент дава възможност на студента да осмисли и се ориентира в проблемни ситуации, да организира своите действия, за да може да ги реши успешно.

Рефлексивният компонент позволява осъзнато да се подхожда към решаването на поставени задачи, да се оцени процеса и резултата от собственото усвояване и натрупване на опит, получен в процеса на обучение.

Анализът направен в психолого-педагогическата литература, а така също и в емпиричните изследвания позволява да се направи извода, че може да се отделят три групи компетенции на бъдещия икономист-педагог: ключови компетенции, базови компетенции и съпътстващи ги професионални компетенции. Ключовите компетенции отразяват готовността и способността на специалиста към адаптация и успешной дейност в различни социално-професионални сфери. Базовите компетенции са обусловени от видовете професионални дейности на икономиста-педагог. Към тях се отнасят организационно-управленските, планово-икономическите, финансово-икономическите, аналитичните, външноикономическите, предприемаческите, научно-изследователските и образователните компетенции. Съпътстващите професионални компетенции представляват потенциала и миналия опит на студента, позволяващ му успешна реализация в професионалната дейност. Тези компетенции се формират в процеса на изучаване на специални учебни дисциплини, чрез факултативно и допълнително обучение. Те може да бъдат общопрофесионални, специални, практически, производствено-технологически и системни. [7].

Twelfth International Scientific Conference
KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS
31.3-2.4.2017, Vrnjacka Banja, Serbia

В [4] определихме структурата на ПК. Тя включва следните три групи компетентности: компетентност в професионалната дейност – технологична и информационна (в частност компютърна); компетентност в професионалното общуване – комуникативна (в частност медийна); компетентност в професионалната реализацията на личността – социално-психологическа, ценностно-смислова и общо-културна.

Една от основните компетентности, влизащи в състава на ПК на бъдещия икономист-педагог е комуникативната компетентност(КК), затова ще се спрем накратко върху същността и компонентите ѝ. Повечето учени я определят като най-важното условие за оптимизация на процеса на общуване. Тя се разкрива чрез теоретични, практически и личностни компоненти. Проявява се в определени ситуации на практическата дейност като единство от личностни качества. Както смята А.П. Панфилова и А.В.Долматов, „комуникативната компетентност, това е съвкупност от знания, умения и навики за ефективно взаимодействие – това, в което трябва да бъде специално обучен човек, като се използват интензивно технологии в интерактивна пространствена среда”.

Същността на КК на бъдещите специалисти може да се представи във вид на структура, която се състои от взаимно свързани компоненти, попълнението на които са различни компетенции. Компонентите на КК са отново същите четири: мотивационен, когнитивен, дейностен и рефлексивен компонент. Да разгледаме накратко същността им :

Мотивационен компонент – отразява позицията и насочеността на бъдещия икономист-педагог във взаимодействие (сътрудничество) с обучаеми и колеги. Този компонент осигурява положителни предпоставки за професионално взаимодействие с цел самореализация в професията и постигане на съвместни цели.

Когнитивен компонент - включва система от знания за спецификата на професионалното общуване, неговите цели, функции, средства, особености; знания за етикета на професионално общуване.

Дейностният компонент отразява опита на студента при осъществяване на професионална комуникация, намиращ се на различни позиции в системата «преподавател-обучаем»; опита за използване на професионална терминология в устната и писменна реч; презентации, доказателства за познаване на икономическа и педагогическа документация; сътрудничество с обучаеми и колеги; преодоляване на конфликти, възникващи в процеса на обучение и съвместно изпълнение на задачи.

Рефлексивен компонент - включва личностни качества на студента икономист-педагог, необходими за осъществяване на ефективна професионална комуникация (лидерски качества, доброжелателност, толерантност, емпатийност, рефлексивност, интелигентност, контактност) и за поддържане на професионални отношения (активност, дисциплинираност, организираност).

Комуникативните компетенции на икономистите –педагози са:

- способност за правилно устно и писмено представяне на своята гледна точка по разглеждани въпроси;

- умение да участва в дискусии и да отстоява своето мнение;
- владеене на чужди езици;
- умение за представяне на научни и изследователски материали;
- знания за делово общуване;
- готовност и умения за работа с ИКТ от общ и специален характер.

Педагогическите аспекти за формиране на ПК на икономисти-педагози може да се изразят в няколко основни направления, реализуеми в процеса на обучение във ВУЗ. Тези направления се основават на общопедагогически принципи и се състоят в:

- единство между възпитание и обучение;
- фундаменталност на учебната подготовка и нейната диференциация и индивидуализация;
- тясна връзка на теорията с практиката и засилване на приложния характер на обучението;
- интензификация на процеса на обучение;
- овладяване на знанията, умения, навики и компетенции за самовъзпитание и самообразование.[3]

Оценка за качеството на професионалната подготовка на бъдещите икономисти-педагози е невъзможна без определяне на критериите и показателите за оценка на базата, на които могат да бъдат отделени нивата за развитието ѝ. Те са: ниско, средно и високо. В Таблица 1. е направена характеристика на тези нива.

Twelfth International Scientific Conference
KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS
 31.3-2.4.2017, Vrnjacka Banja, Serbia

Таблица 1. Характеристика на нивата на професионалната подготовка на студентите икономисти - педагози

Ниво на професионална подготовка	Характеристика на нивото
Високо	Има необходимите личностни качества за успешно осъществяване на професионална и други видове дейности. Притежава устойчива потребност и представа за изпълнение на професионални задачи, чието решение изисква качествена и задълбочена професионална подготовка. Прилага фундаментални, задълбочени, цялостни, системни икономически и педагогически знания за решаване на широк кръг въпроси. Висока самооценка на уменията за използване на икономически и управленски знания в професионалната дейност; висока степен на осъзнаване на своите текущи и бъдещи потребности за обучение и самообучение; възможност за управление на процеса на своето обучение и своите обучаеми.
Средно	Устойчива мотивация и достатъчно високо ниво на интерес към професионалната подготовка. Осъзнава значимостта на професионалната и педагогическа подготовка за бъдещото си професионално развитие. Притежава основни и системни специализирани знания. Владее стандартни управленски методи и подходи. Може да създава и анализира типови икономически модели и ситуации. Има добра самооценка за своята специализирана подготовка; значителна степен на увереност за участие в семинари и самостоятелна работа.
Ниско	Запаметява и възпроизвежда изучения материал. Има повърхностни икономически знания; ползва основни икономически понятия за решаване на типови задачи. Слаба мотивация и интерес към професионалната подготовка; потребността за нейното формиране е неустойчива; няма ясна представа за необходимостта от нея в професионалната дейност. Низка самооценка за степента на професионалната подготовка; отсъствие на увереност при самостоятелното използване на професионалните знания, не може да управлява своя процес на обучение.

Професионалната компетентност е системообразуващ елемент на модела на личността на бъдещия специалист. Това налага да се изведе като основна цел на образованието осигуряване на подготовка на високо образовани хора и квалифицирани специалисти, способни към професионален ръст и професионална мобилност в условията на съвременното общество. Адекватно на формирането на ПК на бъдещия специалист е структурирането на процеса на обучение, насочено към развитие в личността на потребност самостоятелно да преработва информация, формиране на навици за търсене, отбор, творческо преосмисляне на необходимата информация, което ще позволи на студента по-нататък ефективно да осъществява своята професионална дейност.

3. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Практическата значимост на нашето изследването се състои във възможността за реализация на получените резултати в следните направления:

1) Системно използване на разработените научно-методически основи за построяване на учебни планове и програми, занятия по фундаменталните, и специалните учебни дисциплини при подготовката на бъдещите икономисти-педагози с цел повишаване ефективността на обучението при едновременно съкращаване на аудиторната заетост на студентите;

2) Засилване на професионално-ориентационния компонент на образование чрез използване на учебни задачи, максимално приближаващи се до реалните професионални задачи.

3) Използване на предложената трактовка на комуникативна и педагогическа компетентност на икономиста - педагог в качеството на ориентир за подготовката и повишаване на квалификацията им.

ЛИТЕРАТУРА

- [1]. Валиахметова Л. В., Ключевые компетенции экономистов, необходимые для развития во время подготовки в вузе ,сп. Молодой ученый., №15., 2015, С. 572-575
- [2]. Eraut, M. Developing Professional Knowledge and Competence. London: Falmer. 1994. p.154
- [3]. Зарубина О. А., Развитие профессиональной компетентности экономиста-менеджера в процессе повышения квалификации, Автореф. док.дис. по спец. 13.00.08 Теория и методика профессионального образования, Москва,2010.
- [4]. Изворска Д.И., Реализация на компетентностния подход в съвременното висше техническо образование, сп. Управление и образование, мениджмънт и обучение, кн.3 том II, Университет "Проф. А. Златаров", Бургас, ISSN 13126121, 2015, стр.241-250
- [5]. Izvorska D, Formation of professional competence in future engineer- pedagogues, 5th International scientific conference "Practice and research in private and public sector – 2015", Mykolas Romeris university, Vilnius, Lithuania, ISSN(online) 2029-7378, 2015, p. 100-108
- [6]. Изворска Д, Модел за формиране и развитие на комуникативната компетентност на студентите в технически ВУЗ, сп. „Професионално образование“, бр.1, София, ISSN 1314 – 8567 (Online), 2016, стр.63-74
- [7]. Солоненко, В. А. Формирование профессиональной мобильности будущих экономистов-менеджеров в образовательном процессе вуза: Автореф. дис. канд. пед. наук , Брянск, 2010., 23 с